

بهداشت و بیماری‌های دام و طیور

(رشته مهندسی تولیدات دامی)

www.ketab.ir

دکتر رضا طاهرخانی دکتر حیدر قیاسی

طاهرخانی، رضا، ۱۳۵۶ -	سرشناسه
بهداشت و بیماری‌های دام و طیور رشته مهندسی تولیدات دامی/رضا طاهرخانی، حیدر قیاسی.	عنوان و نام پدید آور
تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۹۶.	مشخصات نشر
هفته، ۱۷۹ ص: مصور، جدول.	مشخصات ظاهری
دانشگاه پیام نور؛ ۲۳۸۴. دانشکده علوم کشاورزی؛ ۱/ ۱۲۴.	فروست
978 - 964 - 14 - 0431 - 6	شابک
فیفا.	وضعیت فهرست نویسی
ماکیان - بیماری‌ها- آموزش برنامه‌ای	موضوع
Poultry -diseases - Programmed instruction	موضوع
ماکیان - بهداشت- آموزش برنامه‌ای	موضوع
Poultry -Hygiene - Programmed instruction	موضوع
بهداشت دام- آموزش برنامه‌ای	موضوع
Veterinary Hygiene - Programmed instruction	موضوع
دام‌ها - بیماری‌ها- آموزش برنامه‌ای	موضوع
Diseases - Programmed instruction - Livestock	موضوع
دامپروری- آموزش برنامه‌ای	موضوع
Animal culture - Programmed instruction	موضوع
قیاسی، حیدر	شناسه افزودن
دانشگاه پیام نور	شناسه افزوده
Payam Noor University	شناسه افزوده
SF۹۹۵/۲۰۹۱۳	رده‌بندی کنگره
۶۱۰۰۸۹۶	رده‌بندی دیویی
۴۷۵۱۰۵۲	شماره کتابشناسی ملی

بهداشت و بیماری‌های دام و طیور

مؤلفان: دکتر رضا طاهرخانی - دکتر حیدر قیاسی

ویراستار علمی: دکتر تیمور تنها

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام‌نور

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول شهریور ۱۳۹۶

شابک: ۶- ۰۴۳۱ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0431 - 6

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه‌برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افسه، توزیع گسترده، تهیه CD و... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند)

قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار	سیزده
مقدمه	هفده
فصل اول. تعاریف، اصطلاحات و کنترل کیفیت آب و خوراک	۱
هدف کلی	۱
هدف‌های یادگیری	۱
۱-۱ تعاریف و اصطلاحات	۱
۱-۱-۱ تعریف سلامت	۱
۱-۱-۲ تعریف بیماری	۱
۲-۱ انواع بیماری	۲
۱-۲-۱ انواع بیماری براساس عامل بیماری	۲
۲-۲-۱ انواع بیماری براساس واگیری	۲
۳-۲-۱ انواع بیماری براساس شدت بیماری	۲
۳-۱ مراحل بیماری	۳
۴-۱ طریقه انتقال عفونت‌ها	۴
۵-۱ مراحل مقابله با بیماری	۵
۶-۱ محدودیت‌های درمان	۵
۷-۱ پیشگیری	۵
۱-۷-۱ روش‌های پیشگیری از بیماری‌ها	۵
۲-۷-۱ مزایای پیشگیری	۷
۸-۱ بهداشت آب	۷
۹-۱ بهداشت مواد خوراکی و انبارهای خوراک دام و طیور	۱۰
خلاصه فصل اول	۱۳

۱۳	خودآزمایی تشریحی فصل اول
۱۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۴	منابع فصل اول

۱۵	فصل دوم. اصول قرنطینه و ضدعفونی سازی
----	--------------------------------------

۱۵	هدف کلی
----	---------

۱۵	هدف‌های یادگیری
----	-----------------

۱۵	۱-۲ ضدعفونی
----	-------------

۱۵	۱-۱ انواع ضدعفونی کننده‌ها
----	----------------------------

۱۶	۲-۲ تقسیم‌بندی ضدعفونی کننده‌ها براساس قدرت
----	---

۱۶	۱-۱ تقسیم‌بندی لوازم جهت ضدعفونی
----	----------------------------------

۱۷	۲-۱-۴ هدف استفاده از ضدعفونی کننده‌ها
----	---------------------------------------

۱۹	۲-۲ رقیق کردن، محلول‌های غلیظ
----	-------------------------------

۱۹	۳-۲ سازوکار تأثیر ضدعفونی کننده‌ها
----	------------------------------------

۲۰	۴-۲ تقسیم‌بندی ضدعفونی کننده‌ها
----	---------------------------------

۲۰	۱-۴-۲ ضدعفونی کننده‌های فیزیکی
----	--------------------------------

۲۱	۲-۴-۲ ضدعفونی کننده‌های شیمیایی
----	---------------------------------

۲۹	۵-۲ ضدعفونی سازی آب آشامیدنی
----	------------------------------

۲۹	۶-۲ قرنطینه
----	-------------

۳۰	۱-۶-۲ انواع قرنطینه
----	---------------------

۳۰	۲-۶-۲ ساختمان قرنطینه
----	-----------------------

۳۱	۳-۶-۲ اعمال ضروری در هنگام ورود دام به محل قرنطینه
----	--

۳۲	۴-۶-۴ وظایف واحد قرنطینه داخلی
----	--------------------------------

۳۲	۵-۶-۴ وظایف واحد قرنطینه خارجی
----	--------------------------------

۳۲	خلاصه فصل دوم
----	---------------

۳۳	خودآزمایی تشریحی فصل دوم
----	--------------------------

۳۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
----	--------------------------------

۳۴	منابع فصل دوم
----	---------------

۳۵	فصل سوم. اصول بهداشت در گله‌های طیور
----	--------------------------------------

۳۵	هدف کلی
----	---------

۳۵	هدف‌های یادگیری
----	-----------------

۳۵	۱-۳ مدیریت بهداشت در گله‌های طیور
----	-----------------------------------

۳۶	۲-۳ ضرورت اجرای اصول بهداشتی در گله‌های طیور
----	--

۳۶	۳-۳ اصول بهداشت در زمان تأسیس واحدهای پرورش طیور
----	--

۳۷	۴-۳ اصول بهداشتی در واحدهای جوجه‌کشی
----	--------------------------------------

۳۸	۵-۳ نظافت تخم مرغ.....
۳۹	۶-۳ میکروارگانسیم های موجود در جوجه کشی.....
۴۰	۱-۶-۳ باکتری ها.....
۴۰	۲-۶-۳ قارچ ها.....
۴۱	۷-۳ اصول بهداشت در گله های جوجه گوشتی.....
۴۱	۱-۷-۳ پاکسازی و ضدعفونی سازی سالن های مرغداری.....
۴۲	۲-۷-۳ کیفیت جوجه.....
۴۷	۸-۳ تعیین کیفیت جوجه.....
۴۷	۹-۳ تغذیه.....
۴۸	۱۰-۳ شرایط محیط.....
۴۹	۱۱-۳ ته.....
۵۰	۱۲-۳ اصول بهداشت در گله های مادر و اجداد.....
۵۱	۱۳-۳ اصول بهداشت در راه های تخم گذار خوراکی.....
۵۲	خلاصه فصل سوم.....
۵۳	خودآزمایی تشریحی فصل سوم.....
۵۳	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل سوم.....
۵۴	منابع فصل سوم.....
۵۵	فصل چهارم. اصول مدیریت بهداشت در گله ها.....
۵۵	هدف کلی.....
۵۵	هدف های یادگیری.....
۵۵	۱-۴ بهداشت محوطه دامداری.....
۵۶	۲-۴ بهداشت کارگران.....
۵۷	۳-۴ کنترل مگس در دامداری.....
۵۷	۴-۴ راه های مقابله با مگس.....
۵۸	۱-۴-۴ رعایت بهداشت محیط.....
۵۸	۲-۴-۴ استفاده از تله.....
۵۸	۳-۴-۴ مبارزه شیمیایی.....
۵۹	۵-۴ بهداشت جایگاه دام.....
۵۹	۱-۵-۴ تهویه.....
۶۰	۲-۵-۴ دیوارها و سقف.....
۶۰	۳-۵-۴ کف جایگاه.....
۶۱	۴-۵-۴ حوضچه ضد عفونی.....
۶۱	۵-۵-۴ سیستم آبرسانی.....
۶۱	۶-۴ ضد عفونی جایگاه دام.....
۶۲	۷-۴ بهداشت سالن شیردوشی.....

۶۲	۱-۷-۴ مراحل بهداشت شیردوشی
۶۴	۸-۴ شستشوی ماشین شیردوشی
۶۵	۹-۴ ارزیابی عملکرد برنامه شستشوی سیستم شیردوشی
۶۵	۱۰-۴ بهداشت انفرادی دام‌ها
۶۵	۱۱-۴ سم چینی
۶۶	۱-۱۱-۴ مراحل سم چینی
۶۷	۲-۱۱-۴ ابزار سم چینی
۶۸	۱۲-۴ حذف شاخ
۶۸	۱-۱۲-۴ تعیین محل حذف شاخ
۶۸	۲-۱۱-۴ بو حسی شاخ
۶۹	۱-۱۲-۴ انواع روش‌های حذف شاخ
۶۹	۲-۱۲-۴ حذف شاخ به روش شیمیایی
۶۹	۳-۱۲-۴ حذف شاخ به روش فیزیکی
۷۰	۴-۱۲-۴ حذف شاخ به روش فیزیکی
۷۱	۱۳-۴ اخته کردن
۷۲	۱۴-۴ روش‌های اخته کردن
۷۲	۱-۱۴-۴ روش جراحی
۷۳	۲-۱۴-۴ استفاده از پنس بورد زور
۷۳	۳-۱۴-۴ اخته به روش حلقه‌های پلاستیکی
۷۵	خلاصه فصل چهارم
۷۵	خودآزمایی تشریحی فصل چهارم
۷۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۷۶	منابع فصل چهارم
۷۷	فصل پنجم. مدیریت پیشگیری در گله‌های طیور
۷۷	هدف‌های کلی
۷۷	هدف‌های یادگیری
۷۷	۱-۵ اصول پیشگیری در گله‌های طیور
۷۸	۲-۵ سیستم ایمنی طیور
۷۸	۱-۲-۵ سیستم ایمنی ذاتی (طبیعی یا غیر اختصاصی)
۷۹	۲-۲-۵ سیستم ایمنی اکتسابی (اختصاصی)
۸۱	۳-۵ تقویت سیستم ایمنی
۸۲	۴-۵ دلایل شکست واکسیناسیون
۸۲	۱-۴-۵ وجود بیماری در گله
۸۲	۲-۴-۵ عوامل تضعیف‌کننده سیستم ایمنی جوجه‌ها
۸۳	۳-۴-۵ اصول مدیریتی
۸۳	۴-۴-۵ وجود پادتن‌های مادری

۸۴	۵-۴-۵ تفاوت حدت سویه فارم و سویه واکسن.....
۸۴	۵-۵ برنامه‌های واکسیناسیون.....
۸۵	۶-۵ روش‌های واکسیناسیون.....
۸۶	۵-۶-۱ واکسیناسیون از طریق آب آشامیدنی.....
۸۸	۵-۶-۲ واکسیناسیون به‌روش اسپری.....
۸۸	۵-۶-۳ روش قطره چشمی.....
۸۹	۵-۶-۴ روش تلقیح در نسج بال.....
۹۱	۵-۶-۵ روش تزریقی.....
۹۲	۷-۵ برنامه واکسیناسیون طیور.....
۹۲	۵-۷-۱ واکسن‌های نیوکاسل.....
۹۴	۵-۷-۲ واکسن‌های گامبورو.....
۹۶	۵-۷-۳ واکسن‌های برونشیت.....
۹۷	۵-۷-۴ واکسن آنزیم‌ترا.....
۹۸	خلاصه فصل پنجم.....
۹۹	خودآزمایی تشریحی فصل پنجم.....
۹۹	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم.....
۱۰۰	منابع فصل پنجم.....
۱۰۱	فصل ششم. مدیریت پیشگیری در گله‌های دام.....
۱۰۱	هدف کلی.....
۱۰۱	هدف‌های یادگیری.....
۱۰۱	۶-۱-۱ ایمنی و مکانیسم دفاعی بدن.....
۱۰۱	۶-۱-۱-۱ دفاع غیراختصاصی.....
۱۰۲	۶-۱-۱-۲ دفاع اختصاصی.....
۱۰۲	۶-۲ واکسیناسیون.....
۱۰۳	۶-۳ واکسن‌های رایج در پرورش دام.....
۱۰۴	۶-۴ برنامه واکسیناسیون در گاو و گوساله.....
۱۰۶	۶-۵ برنامه واکسیناسیون و مبارزه با انگل‌های درونی در گوسفند و بز.....
۱۰۶	۶-۶ خوراندن دارو جهت پیشگیری و درمان.....
۱۰۹	۶-۷ تزریقات.....
۱۰۹	۶-۷-۱ سرنگ.....
۱۰۹	۶-۷-۲ سرسوزن.....
۱۱۰	۶-۷-۳ شیلنگ تزریق.....
۱۱۰	۶-۸ روش‌های تزریق.....
۱۱۰	۶-۸-۱ تزریق داخل عضلانی (IM).....
۱۱۲	۶-۸-۲ تزریق زیرجلدی (SQ or SC).....

۱۱۲	۶-۸-۳ تزریق داخل رگی (IV).....
۱۱۲	۶-۹ مقیدکردن دام.....
۱۱۳	۶-۹-۱ روش شیمیایی مقیدکردن.....
۱۱۳	۶-۹-۲ روش مقیدکردن فیزیکی.....
۱۱۵	۶-۹-۳ مقیدکردن کل بدن دام.....
۱۱۸	۶-۱۰ مقیدکردن گوسفند و بز.....
۱۱۸	۶-۱۱ تهیه نمونه آزمایش.....
۱۱۹	۶-۱۱-۱ تهیه نمونه خون.....
۱۲۰	۶-۱۱-۲ تهیه نمونه مدفوع.....
۱۲۰	۶-۱۱-۳ تهیه نمونه ادرار.....
۱۲۰	۶-۱۱-۴ تهیه نمونه شیر.....
۱۲۱	خلاصه فصل ششم.....
۱۲۲	خودآزمایی تشریحی فصل ششم.....
۱۲۲	خودآزمایی چهارمین فصل ششم.....
۱۲۳	منابع فصل ششم.....
۱۲۵	فصل هفتم. بیماری‌ها و درمان‌های دارویی در دام و طیور.....
۱۲۵	هدف کلی.....
۱۲۵	هدف‌های یادگیری.....
۱۲۵	۷-۱ درمان‌های دارویی در طیور.....
۱۲۷	۷-۲ بیماری‌های طیور.....
۱۲۸	۷-۳ بیماری‌های طیور با منشأ باکتریایی.....
۱۲۸	۷-۳-۱ کلی باسیلوز.....
۱۲۸	۷-۳-۲ سالمونلوز.....
۱۳۱	۷-۳-۳ مایکوپلاسموز.....
۱۳۳	۷-۳-۴ استافیلوکوکوز.....
۱۳۴	۷-۳-۵ تورم روده‌ای نکروتیک (آنتریت).....
۱۳۴	۷-۴ بیماری‌های طیور با منشأ ویروسی.....
۱۳۴	۷-۴-۱ لارنگوتراکیت.....
۱۳۵	۷-۴-۲ نیوکاسل.....
۱۳۶	۷-۴-۳ برونشیت عفونی.....
۱۳۹	۷-۴-۴ آنفولانزا.....
۱۴۰	۷-۴-۵ گامبرو (بیماری بورس عفونی).....
۱۴۱	۷-۴-۶ لارنگوتراکیت عفونی.....
۱۴۲	۷-۵ بیماری‌های طیور با منشأ قارچی.....
۱۴۲	۷-۵-۱ آسپرژیلوس.....

۱۴۳	۶-۷ بیماری‌های انگلی طیور
۱۴۳	۱-۶-۷ انگل‌های خارجی
۱۴۵	۲-۶-۷ انگل‌های داخلی
۱۴۷	۷-۷ بیماری‌های دام
۱۴۷	۸-۷ بیماری‌های باکتریایی دام
۱۴۷	۱-۸-۷ بروسلوز
۱۴۹	۲-۸-۷ سل
۱۵۰	۳-۸-۷ کزاز
۱۵۲	۴-۸-۷ شارین یا سیاه زخم
۱۵۴	۵-۸-۷ سارین علامتی (پا سیاه)
۱۵۶	۶-۸-۷ شروت کسمی
۱۵۸	۱۷-۸-۷ رسیروز
۱۵۹	۱۸-۸-۷ آکالکسم
۱۶۰	۹-۷ بیماری‌های ویروسی
۱۶۰	۱-۹-۷ آبله
۱۶۲	۲-۹-۷ تب برفکی
۱۶۴	۱۰-۷ بیماری‌های انگلی دام
۱۶۴	۱-۱۰-۷ تیله‌ریوز
۱۶۵	۲-۱۰-۷ بابزیوز یا پیروپلاسموز
۱۶۵	۳-۱۰-۷ کیست هیداتید
۱۶۶	۱۱-۷ بیماری‌های متابولیکی دام
۱۶۷	۱-۱۱-۷ تب شیر
۱۶۷	۲-۱۱-۷ اسیدوز
۱۶۸	۳-۱۱-۷ نفخ
۱۶۹	۴-۱۱-۷ کتوز
۱۷۰	خلاصه فصل هفتم
۱۷۱	خودآزمایی تشریحی فصل هفتم
۱۷۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۱۷۲	منابع فصل هفتم
۱۷۳	فصل هشتم. مدیریت و بهداشت حذف مواد زاید
۱۷۳	هدف کلی
۱۷۳	هدف‌های یادگیری
۱۷۳	۱-۸ کود و مدیریت آن
۱۷۴	۲-۸ سیستم‌های جمع‌آوری کود
۱۷۵	۳-۸ جداسازی بخش مایع و جامد کود

۱۷۶	۴-۸ معدوم سازی لاشه.....
۱۷۶	۵-۸ روش های معدوم سازی لاشه.....
۱۷۶	۱-۵-۸ گودال یا چاه های بهداشتی.....
۱۷۶	۲-۵-۸ دفن لاشه.....
۱۷۷	۳-۵-۸ سوزاندن لاشه.....
۱۷۷	خلاصه فصل هشتم.....
۱۷۷	خودآزمایی تشریحی فصل هشتم.....
۱۷۸	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل هشتم.....
۱۷۸	منابع فصل هشتم.....
۱۷۹	پاسخ خودآزمایی های چهارگزینه ای.....

پیشگفتار

با وجود اینکه بیشترین پسر بین‌های افزایش جمعیت در ایران حاکی از کاهش سرعت رشد جمعیت است، با این وجود، با توجه به پایین بودن سرانه مصرف محصولات دامی در ایران و لزوم افزایش آن، نیز به افزایش تولید این محصولات به‌خوبی احساس می‌شود. تغذیه از عوامل مهم در سلامت افراد جامعه است که در پیشگیری از ابتلا به بیماری‌ها و افزایش طول عمر افراد نقش اساسی دارد. تغذیه همچنین به علت دارا بودن نقش مهم در ارتقاء شاخص‌ها، تنها یکی از کشور همواره به‌عنوان خط مشی اساسی مورد توجه دولت‌ها قرار دارد. متخصصین تغذیه معتقدند به‌طور متوسط روزانه هر فرد به ۲۹ گرم پروتئین حیوانی نیاز دارد که با توجه به جیره غذای روزانه وجود داشته باشد. ولی در ایران این رقم حدود ۲۰ گرم است که ۱۷ گرم آن از طریق تولیدات داخلی و سه گرم نیز از طریق واردات تأمین می‌گردد. مسأله این است که مصرف سرانه پروتئین حیوانی در ایران ۳۰٪ پایین‌تر از مقدار توصیه‌شده توسط فائو است. پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است که جمعیت ایران در سال ۱۴۰۴ بحری شمسی حدود ۸۸ میلیون نفر خواهد بود. تأمین نیاز شیر و سایر لبنیات، گوشت قرمز، گوشت سفید و تخم‌مرغ این جمعیت مستلزم افزایش سطح تولید کنونی است.

با افزایش جمعیت از یک طرف و کاهش کیفیت مراتع از سوی دیگر، باعث کاهش قابل توجهی در جمعیت دام‌های وابسته به مراتع (گوسفند و بز) شده است. طبق گزارش مرکز آمار جمعیت گوسفند کشور در سال ۱۳۸۴، از ۵۲ میلیون به ۵۱ میلیون در سال ۱۳۸۹ رسیده است. در همین بازه زمانی میزان تولید گوشت قرمز از ۸۰۰ هزار تن به ۹۳۳ هزار تن و سرانه مصرف از ۱۱/۵ کیلوگرم به ۱۵ کیلوگرم رسیده است. با توجه

به کاهش جمعیت دامی کشور، تولید و سرانه مصرف افزایش یافته است که بخشی از این افزایش مربوط به افزایش جمعیت گاوهای کشور است و بخشی از افزایش میزان سرانه مصرف ناشی از واردات گوشت قرمز به کشور است. به گونه‌ای که میزان جمعیت گاو اصیل از ۷۹۱ هزار رأس به یک میلیون رأس، جمعیت گاو دورگ از سه میلیون رأس به ۴/۶ میلیون رأس افزایش یافته و جمعیت گاوهای بومی از ۳/۸ میلیون به ۲/۷ میلیون کاهش یافته است. سرانه مصرف شیر در ایران در سال ۱۳۸۹ حدود ۱۳۳ کیلوگرم است. در نظام‌های بهداشتی جهان حداقل مصرف سرانه شیر ۱۶۰ کیلو در نظر گرفته شده است که این میزان در برخی کشورهای جهان به ویژه کشورهای اروپایی به ۳۰۰ کیلوگرم نیز می‌رسد.

راهکارهایی در برای افزایش تولید می‌توان به کار گرفت، شامل افزایش تعداد دام و طیور مورد پرورش و افزایش بهره‌وری واحدهای تولیدی کنونی است. در مدیریت واحدهای دامپروری به منظور افزایش سطح تولید و سوددهی گله توجه به سه فاکتور اصلاح نژاد، تغذیه و بهداشت و کنترل بیماری‌ها ضروری است. موضوع سلامتی حیوان و پیشگیری از بیماری‌های عفونی و انگلی حیوان با به کار بردن مقررات بهداشتی یکی از اصول اساسی دامپروری است. با توجه به وجود بیماری‌های مشترک بین انسان و دام، توجه به بهداشت و بیماری‌های دامی نه تنها جهت حفظ سلامت گله، بلکه از جهت تأمین امنیت زنجیره غذایی انسان حائز اهمیت است. با توجه به چالش‌هایی مانند جنون گاوی، گوشت‌های آلوده، سارس، ظهور مجدد سل مابوم شده، آنفلوآنزای فوق حاد پرندگان اهمیت توجه به فاکتور بهداشت و کنترل بیماری‌ها در واحدهای پرورش دام و طیور را دو چندان کرده است. توجه به بهداشت گله، یکی از جنبه‌های بسیار مهم مدیریتی در پرورش دام است. برنامه‌های بهداشتی که برای پیشگیری از بروز بیماری‌ها پایه‌گذاری شده‌اند، نقش اساسی در افزایش بازدهی حیوان خواهند داشت. درمان، برای جلوگیری از مرگ حیوان انجام می‌شود، اما برخی از بیماری‌ها درمان‌شدنی نیستند و موجب مرگ حیوانی با ارزش خواهند شد. از این رو طراحی برنامه‌های بهداشتی، باید راهبردی تهاجمی (پیشگیری از بیماری) داشته باشد؛ نه تدافعی (درمان بیماری). هدف اساسی هر برنامه بهداشتی آن است که با پیشگیری از بروز بیماری‌ها سوددهی را افزایش دهد. برنامه‌های بهداشتی از واکسیناسیون ساده تا استفاده از کامپیوتر برای زیر نظر داشتن دام‌ها متفاوت است. موفقیت هر برنامه بهداشتی به همکاری بی‌دریغ و

علاقه‌مندی تمام افرادی وابسته است که به شیوه‌ای با دام در ارتباط هستند. دامدار خوب با فراهم کردن شرایط مناسب، از آسیب‌پذیری حیوانات و بروز بیماری‌ها جلوگیری کرده و با مشاهده حالت‌های نابهنجار در حیوانات مشکل را برطرف می‌سازد. در این کتاب اصول بهداشت، شناسایی و پیشگیری از بیماری‌های رایج در دام و طیور بررسی شده‌است.

www.ketab.ir